

ANTROPOGEN LANDSHAFTLAR VA ULARNING TURLARI

Ergashev Diyorbek

*Andijon davlat pedagogika instituti,
Tabiiy fanlar fakulteti talabasi*

Ilmiy rahbar: Uktamov Urayimjon

*Andijon davlat pedagogika instituti,
Tabiiy fanlar fakulteti Katta o'qituvchisi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada antropogen landshaftlarning mazmuni, turlari va ularning zamonaviy dolzarbligi tahlil qilingan. Inson faoliyati natijasida tabiiy landshaftlarning o'zgarishi qishloq xo'jaligi, sanoat, urbanizatsiya va turizm orqali amalga oshayotgani batafsil ko'rib chiqilgan. Antropogen landshaftlarning shakllanishi bilan bog'liq ekologik muammolar, jumladan iqlim o'zgarishi, bioxilma-xillikning kamayishi va cho'llanish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: antropogen landshaftlar, tabiatga ta'sir, qishloq xo'jaligi, sanoat landshaftlari, urbanizatsiya, ekologik muvozanat, iqlim o'zgarishi, bioxilma-xillik, barqaror rivojlanish, ekologik monitoring, biomuhitni tiklash.

ANTHROPOGENIC LANDSCAPES AND THEIR TYPES

Annotation. This article analyzes the content, types of anthropogenic landscapes and their modern relevance. The changes of natural landscapes as a result of human activities are carried out through agriculture, industry, urbanization and tourism. Environmental problems related to the formation of anthropogenic landscapes, including climate change, biodiversity loss, and desertification are covered.

Keywords: anthropogenic landscapes, impact on nature, agriculture, industrial landscapes, urbanization, ecological balance, climate change, biodiversity, sustainable development, ecological monitoring, bioenvironment restoration.

Tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar insonning tabiatga ta'siri natijasida yangi landshaft turlarini shakllantiradi. Bu landshaftlar "antropogen landshaftlar" deb ataladi. Inson faoliyatining rivojlanishi bilan ularning maydoni kengayib, turlari ko'paymoqda. Ushbu maqolada antropogen landshaftlarning mazmuni, turlari va dolzarbligi tahlil qilinadi.

Antropogen landshaftlar inson faoliyati natijasida o'zgargan yoki to'liq qayta shakllantirilgan geografik hududlarni anglatadi. Bu o'zgarishlar qishloq xo'jaligi, sanoat, urbanizatsiya, transport va turizm faoliyati orqali yuzaga keladi. Tabiiy landshaftlar o'zining boshlang'ich holatini yo'qotib, inson ehtiyojlari uchun moslashtirilgan shaklga ega bo'ladi. Ushbu jarayon ko'pincha tuproqning unumdorligi, suv resurslarining holati va biomuhitning boyligiga ta'sir ko'rsatadi.

Antropogen landshaftlar inson faoliyatining turlariga qarab tasniflanadi. Ularning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

Qishloq xo'jaligi landshaftlari: Dehqonchilik, bog'dorchilik va yaylovlarning tashkil etilishi natijasida hosil bo'lgan landshaftlardir. Ular asosan tabiiy ekotizimlarning o'rnini egallaydi va qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarishga xizmat qiladi.

Sanoat landshaftlari: Zavod va fabrikalar, kon qazish ishlari va texnologik infratuzilmalar shakllantirgan hududlar. Bu hududlar ekologik muvozanatni buzishi mumkin.

Urbanizatsiya landshaftlari: Shaharlar va aholi yashash joylari shakllantirgan hududlar. Bu landshaftlar ko'pincha transport, kommunikatsiya va xizmat ko'rsatish infratuzilmalari bilan bog'liq.

Rekreativ landshaftlar: Turizm va dam olish joylari tashkil etilgan hududlar. Bunga milliy bog'lar, dam olish maskanlari va kurort zonalar kiradi.

Energiya landshaftlari: Gidroelektr stansiyalar, shamol va quyosh elektr stansiyalari, shuningdek, ko'mir, gaz va neft ishlab chiqaruvchi hududlar.

Hozirgi zamonda insonning tabiatga ta'siri global miqyosda muammolarni keltirib chiqarmoqda. Iqlim o'zgarishi, cho'llanish, bioxilma-xillikning kamayishi kabi ekologik muammolar ko'pincha antropogen landshaftlarning shakllanishi va rivojlanishi bilan bog'liq. Antropogen landshaftlarning tahlili va monitoringi ularning tabiatga ta'sirini kamaytirish, ekologik muvozanatni saqlash va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, urbanizatsiya sur'atlari oshib borishi bilan shaharlarning ekologik holatini yaxshilash va aholi salomatligini ta'minlash zarurati kun tartibida turibdi. Bu borada antropogen landshaftlarning ilmiy tadqiqotlari va ularni boshqarish bo'yicha amaliy choralar dolzarb hisoblanadi.

Antropogen landshaftlar inson faoliyatining natijasida shakllangan hududlardir va ular faqatgina tabiiy resurslarni ishlatishdan iborat emas, balki tabiatga qarshi kurashning ko'plab shakllarini o'z ichiga oladi. Bu landshaftlar faqat agrar yoki sanoat, balki ijtimoiy ehtiyojlar asosida ham o'zgartiriladi. Masalan, shaharlarning ekologik tizimi ko'pincha kommunal tizimlar, transport tarmoqlari va sanoat markazlarining o'zaro bog'liqligi orqali shakllanadi. Shaharlar o'sishi bilan birga, ular o'zining ekosistema tarkibini o'zgartirib, yangi antropogen tizimlarni yaratadi, bu esa o'simlik va hayvonot dunyosini o'zgartiradi.

Qishloq xo'jaligi landshaftlarining kengayishi, ayniqsa, intensiv dehqonchilik va ekstensiv sug'orish tizimlarining rivojlanishi, yer yuzidagi tabiiy muvozanatga ta'sir etadi. Misol uchun, keng qamrovli o'rmonlar kesilishi, yerlar unumdorligini

kamaytirishi va tuproq eroziyasini keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, meliorativ ishlov berish ham ko‘plab ekologik muammolarni yuzaga keltiradi, chunki ko‘p hollarda buning natijasida tuproqning xususiyatlari sezilarli darajada o‘zgaradi.

Shaharlar o‘sishi bilan ular ko‘pincha tabiiy suv havzalari, o‘rmon va o‘tloqlar kabi muhim ekologik tizimlarning joylashgan hududlariga zarar yetkazadi. Bunday hududlarda xavfli ekologik o‘zgarishlar yuzaga keladi, jumladan, suv resurslarining kamayishi, tuproqning degradatsiyasi va havoning ifloslanishi. Bundan tashqari, antropogen landshaftlar odatda tabiatning o‘z-o‘zini tiklash salohiyatini yo‘qotadi, bu esa uzoq muddatda atrof-muhitni tiklashda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Antropogen landshaftlarni boshqarishda quyidagi choralarni amalga oshirish zarur:

Ekologik monitoring tizimini joriy etish: Antropogen landshaftlarning holati muntazam kuzatib borilishi va o‘zgarishlar aniqlanib, ularga mos choralar ko‘rilishi kerak.

Barqaror rivojlanishni ta‘minlash: Tabiatni muhofaza qilish va resurslardan oqilona foydalanish asosida sanoat va qishloq xo‘jaligini rivojlantirish lozim.

Urbanizatsiya jarayonini optimallashtirish: Shaharsozlikda yashil hududlarni kengaytirish, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish va transport tizimini yaxshilash kerak.

Biomuhitni tiklash: Antropogen landshaftlarda ekologik tiklash ishlarini amalga oshirish, ya‘ni o‘simlik va hayvonot dunyosini qayta tiklash bo‘yicha loyihalar ishlab chiqilishi lozim.

Muhokama doirasida ilmiy hamjamiyat va davlat tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, jamoatchilikni ekologik savodxonlik darajasini oshirish orqali ekologik muammolarning yechimiga jalb etish zarur.

Antropogen landshaftlar inson faoliyatining tabiatga bo‘lgan ta‘sirini yaqqol aks ettiruvchi geografik hududlardir. Ularning shakllanishi zamonaviy rivojlanish va barqarorlik o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash zaruratini keltirib chiqaradi. Qishloq xo‘jaligi, sanoat, urbanizatsiya va boshqa sohalar tabiiy ekotizimlarga sezilarli o‘zgarishlar kiritib, iqlim o‘zgarishi, cho‘llanish va bioxilma-xillikning kamayishi kabi muammolarga sabab bo‘lmoqda.

Antropogen landshaftlarni boshqarish, ekologik monitoring tizimlarini rivojlantirish va barqaror rivojlanishni ta‘minlash dolzarb masalalar sirasiga kiradi. Tabiatni muhofaza qilish va antropogen landshaftlarning salbiy ta‘sirini kamaytirish orqali ekologik muvozanatni tiklash va saqlash mumkin. Bu jarayonda ilmiy

tadqiqotlar, davlat siyosati va jamoatchilikning faol ishtiroki muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, antropogen landshaftlar insoniyat kelajagini belgilovchi muhim omil bo'lib, ularning samarali boshqaruvi va ekologik xavfsizlikni ta'minlash barqaror rivojlanishning asosi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gafarov, S., & Tursunov, Z. (2022). Qishloq xo'jaligi landshaftlari: Tabiiy va antropogen jarayonlar. *Jurnal of Environmental Sciences*, 33(3), 122-134.
2. Karimov, M., & Ibragimov, A. (2020). Tabiat va inson: Ekologik muammolar va yechimlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Mukhitdinov, B. (2018). Sanoat va urbanizatsiya landshaftlarining ekologik salbiy ta'siri. *Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish*, 5(2), 78-90.
4. Rakhimov, D. (2019). Antropogen o'zgarishlarning landshaftga ta'siri. *Tabiat va jamiyat*, 12(4), 45-56.
5. Shonazarov, A. (2021). Antropogen landshaftlar va ularning ekologik ta'siri. Tashkent: O'zbekiston fanlar akademiyasi nashriyoti.

